

Relații interetnice dintre creștinii ortodocși și musulmani în Dobrogea. Studiu de caz: Medgidia și Cobadin

Maria BARA

Din iulie 2005, în cadrul Institutului de Geografie al Universității Münster, Germania, se derulează, sub conducerea prof. univ. Cay Lienau, proiectul cu tema *Interethnische Koexistenz von Muslimen und orthodoxen Christen. Beispiele aus der Dobrudscha und aus Thrakien*. În continuare, mă voi opri asupra cercetărilor efectuate până în prezent în Dobrogea. Prima perioadă de cercetare pe teren a avut loc în luna august 2005, când am realizat studii în cele două localități, Medgidia și Cobadin. În a doua jumătate a lunii octombrie, până la jumătatea lunii noiembrie, m-am limitat la cercetări în Medgidia. De menționat este faptul că rezultatele prezentate în continuare nu sunt cele finale, urmând a fi efectuate în perioada următoare și alte cercetări pe teren.

Recunoscută ca zona cu cel mai bogat mozaic etnic din România, Dobrogea va fi prezentă în studiul de față doar prin populațiile creștin-ortodoxe și musulmane. Din cadrul creștin-ortodocșilor sunt prezente următoarele etnii:

1. Bulgari (*bălgari*) – până în 1940, când a avut loc schimbul de populație dintre România și Bulgaria, erau majoritari în multe regiuni din Dobrogea, în prezent rămânând doar câteva familii;
2. Români – populație majoritară după colonizările intensive din secolele al XIX-lea și al XX-lea;
3. Aromâni (*armânj*) – așezați în Dobrogea românească de azi în 1940, în urma cedării Cadrilaterului și a schimbului de populație dintre România și Bulgaria;
4. Lipoveni (*lipovani*) – creștini ortodocși de rit vechi, așezați în majoritate în Delta Dunării, foarte puțini în sudul Dobrogei;
5. Romi (*rroma*).

Populația de origine maghiară, germană și italiană din Dobrogea nu aparține bisericii ortodoxe, ci bisericii catolice sau evanghelice, deci nu face obiectul studiului de față.

Grupurile de populație musulmană abordate sunt:

1. Tătari (*tatarlar*) – emigrați în trei valuri în Dobrogea. Chiar și astăzi se face distincție între cele trei subgrupuri de tătari, în special în funcție de dialectul vorbit. Majoritatea vorbesc tătara crimeeană (*kırım tili*); cel de-al doilea grup ca mărime este al tătarilor ce vorbesc dialectul noghai (*noghai tili*); iar de-a lungul țărmului Mării Negre este grupul tătarilor dobrogeni ce vorbește așa numitul *dialect de coastă* sau tătara dobrogeană (*yaliboyi tili*);
2. Turci (*türkler*) – majoritatea emigrați în Dobrogea în timpul Imperiului Otoman, când reprezentau societatea aristocrată, urbană. Împreună cu tătarii, ei au fost populația majoritară în Dobrogea până la jumătatea secolului al XIX-lea;
3. Romi musulmani (*çingene* sau *xoraxane*).

Scurtă introducere geografică și istorică

Medgidia

În anii '40 ai secolului al XIX-lea, după războiul din Crimeea, un nou val de populație se așază în Dobrogea. Este vorba de tătari și cerchezi care veneau din Rusia și erau în majoritate de religie islamică, precum și populație de etnie germană din sudul Basarabiei (vezi Kornrumpf 1978). După războiul de independență din 1877 și trecerea Dobrogei sub regim românesc, în noiembrie 1878, guvernul român a dat o proclamație către populația noii provincii românești, în care se enumeră unele privilegii și, totodată, se menționează că birurile stăpânirii otomane vor fi desființate. În această proclamație există un pasaj care se adresează locuitorilor musulmani: „Dreptatea României nu cunoaște deosebire de neam și religie. Salutați doar cu iubire drapelul român care va fi pentru voi drapelul libertății și al păcii”. Însă populația musulmană înregistrează o scădere în această perioadă.

Urme arhitecturale din perioada otomană sunt prezente și astăzi în Dobrogea. Astfel, geamia „Abdul Medgid” construită în 1860, în cinstea sultanului Abdul Medgid (1839-1861) și executată și întreținută de guvernul Otoman, stăruie și astăzi ca monument de arhitectură în centrul vechi al orașului. Încă de la înființare a fost deservită de un imam, un hatip și un muezin. Construcția respectă forma tradițională a așezămintelor de cult musulman, decorată în interior cu ornamente orientale și cu inscripții în limba arabă.

În 1862 s-a deschis prima școală primară românească din Medgidia. În 1880 a fost construită biserica ortodoxă „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, în 1901 spitalul, în 1906 încă două școli primare – una de băieți și alta de fete; în 1912 se construiește o școală mixtă, iar în 1913, Palatul Comunal.

În 1914 a fost construită calea ferată Medgidia – Bazargic, iar Cobadin capătă propria gară, ceea ce duce la dezvoltarea așezării.

Cobadin

Situat într-o zonă de câmpie, presărată pe alocuri cu mici dealuri, ceea ce îi oferă un caracter agricol, Cobadin se află la 18 km de Medgidia și la 30 km de Constanța. În documentele turcești premergătoare anului 1877, este menționat cu numele Cutbudin / Kutbudin (Leyer 1972), care pare a proveni de la un nume propriu turcesc. După alipirea Dobrogei la România și sporirea populației românești (1877), apare în documentele vremii cu numele Copadin.

Cele două vechi cimitire turcești din localitate sunt mărturie a originii turcești a așezării. În 1862 se așază în aceste locuri grupurile de tătari din Crimeea (aproximativ 350 de familii). La acea dată erau în Cobadin aproximativ 30 de familii de turci. Cu toate că erau de aceeași religie, turcii nu-i acceptă ușor pe noii veniți (Leyer 1972). După ce le-au plătit băștinașilor cinci lire de aur, tătarii au primit permisiunea să se stabilească în sudul așezării. În prezent, este greu de observat acest cartier (*Kirisch Mahala / mahalle*) în noua structură a localității, cu toate că o tătăroaică din Cobadin (NC, născ. 1935) ne-a spus: „[...] noi am trăit mereu aici, între noi tătarii”, ceea ce presupune, totuși, existența unui cartier distinct.

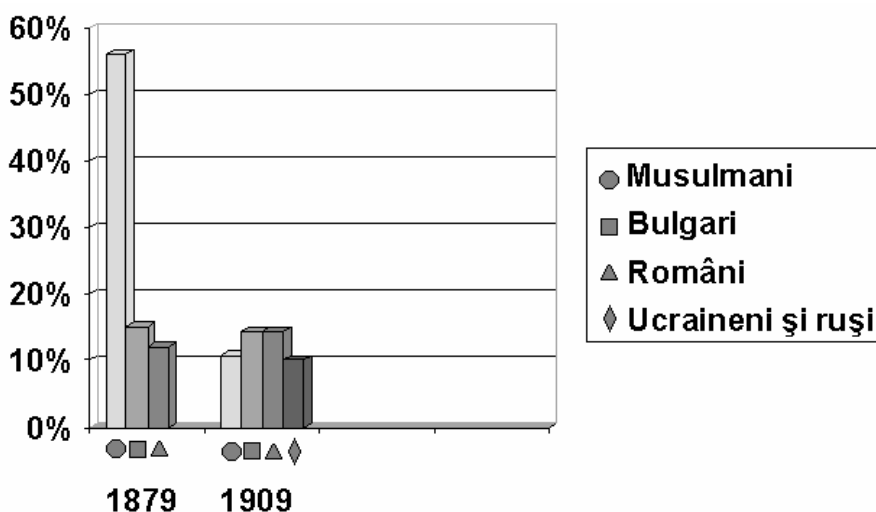
Moscheea este situată în sudul cartierului turcesc, fiind construită la sfârșitul secolului al XIX-lea de către Said Pașa din Mamutkujus, în cinstea sultanului Medschid. Distrusă în timpul războiului ruso-turc, moscheea a fost reconstruită mult mai târziu. După Războiul de Independență și trecerea Dobrogei sub administrație românească, mare parte a populației turcești părăsește satele dobrogene, stabilindu-se în Asia Mică

(Turcia de astăzi). În același timp, familii de români și de nemți din sudul Basarabiei, Moldova, Oltenia, Ardeal se stabilesc în Dobrogea. În Cobadin, familiile de români nou venite proveneau în special din sudul Moldovei și din Oltenia. După spusele lui Ilie Chiper (n. 1929, fost poștaș), descendent al uneia dintre primele familii de români din Cobadin, bunica lui a venit din Brăila în 1877, când avea 20 de ani: „În satele din jur veneau oierii din Ardeal. Aci, în Cobadin am avut numai unul singur care era cioban din Ardeal – de-alde lui Pușcașu!”

În Cobadin, românii s-au stabilit la nord de așezările turcești. În aceeași perioadă în care s-au stabilit comunitățile de români, ajung în Cobadin familii de origine germană din sudul Basarabiei. Primarul din Cobadin ne-a prezentat, foarte mândru, Strada Mare, construită de populația germană încă de la stabilirea în localitate. În foarte scurt timp, ei au construit o casă de rugăciuni (de rit evanghelic), o școală și o grădiniță. Până în 1934 însă, nu a existat biserică ortodoxă, fapt ce demonstrează că numărul românilor din Cobadin era într-adevăr foarte mic. „Mergeam la biserică la Viișoara”, ne spunea Ilie Chiper, „Pe mine acolo m-au botezat!”.

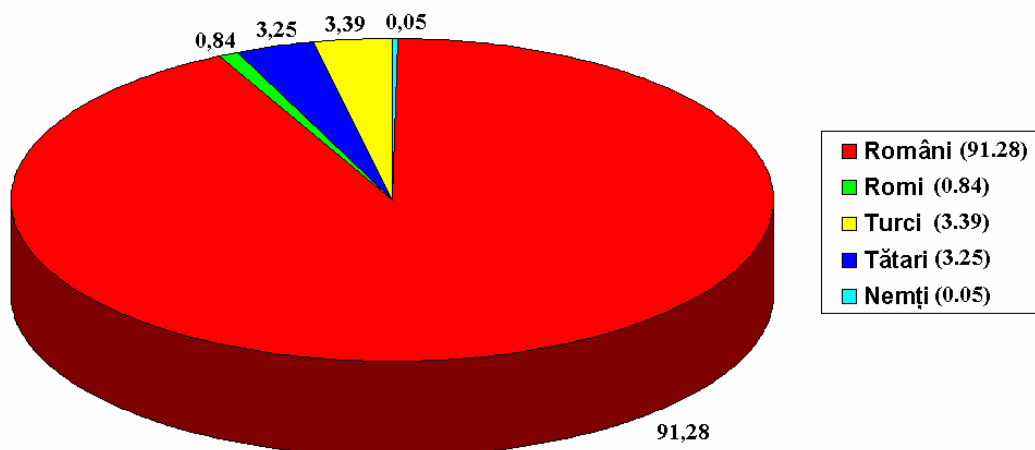
Statistică

Recensământul din anul 1879 arată în județul Constanța 56% populație musulmană, 15% bulgari și 12% români (Schmidt-Rösler 1993, p. 101). Însă, după Legea pentru organizarea Dobrogei (1880) și Legea pentru imobilizarea în Dobrogea (1882), recensământul din 1909 indică în regiune doar 10,8% musulmani, 54,7% populație românească, 14,3% bulgari și 10% ruși și ucraineni (Schmidt-Rösler 1993, p. 101). „Înainte de (prima, n.m.) conflagrația mondială erau în Cobadin cam zece familii de români, iar în prezent (1933, n.m.) numărul lor a crescut de trei, patru ori” (Leyer 1972).

În prezent, populația românească reprezintă majoritatea absolută în Dobrogea.

Județul CONSTANȚA (2002)

De remarcat este faptul că nici astăzi ei nu fac distincție între turci și tătari: „Toți sunt musulmani, deci sunt turci” (V.R., născ.1966, vânzătoare). Fenomen întâlnit, de altfel, în întreaga Peninsulă Balcanică unde creștinii îi numesc pe musulmani, generic, „turci”.

Rezultate preliminare

În continuare vom prezenta câteva dintre observațiile făcute în timpul cercetărilor pe teren și felul în care acestea se ordonează.

După cel de-al doilea război mondial, statul român introduce în școli limba tătară folosind manuale din Republica Cazahstan. La scurt timp, populația tătară din Crimeea ajunge să fie practic lichidată de Stalin. Astfel, în anul 1956, printr-o puternică propagandă inițiată de partidul comunist român, aflat la putere, este introdusă în școală tătara dobrogeană, redată însă cu alfabet latin. Urmează, apoi, eliminarea limbii tătare din programa școlară și închiderea Școlii Pedagogice Tătare din Constanța.

Axeit Memli Omer, fost învățător în Cobadin, de origine tătară, absolvent al Școlii Pedagogice Tătărești (1956), spunea că au studiat la școală după manuale tătărești trimise din Republica Cazahstan, dar „limba era diferită de cea pe care o vorbeam noi acasă”. O perioadă, în Cobadin (și nu numai), s-a predat în școală turca și tătara, în paralel. Pentru științele exacte profesorii traduceau practic manualele de la școala românească. Apoi, s-a predat doar turca „pentru că exista posibilitatea de a aduce manuale din Turcia”, ne-a spus Axeit Omer. În prezent, nu se predă tătara în școlile din România, însă există inițiative în această direcție. „Ar fi bine să se introducă din nou tătara, pentru conservarea limbii. Eu cred că se pot învăța și turca și tătara. Nu trebuie renunțat la turcă pentru că e o limbă de cultură, civilizație imperială, dar nici graiul matern nu trebuie uitat. Eu zic să fie două ore de turcă și două de tătară. Turcii să învețe doar turca iar tătarii amândouă. Să fie însă limba tătară pe care o vorbim noi, kırım, dar mai elevată” (Axeit Omer). De remarcat este faptul că tătara crimeeană, de care amintea interlocutorul nostru, este bine conservată, cu toate că tătara dobrogeană s-a impus mereu puternic ca limbă scrisă. „Noi vorbim tătara normală, obișnuită”, ne-a spus

F.N. (tătăroaică din Cobadin, născ. 1935) care a subliniat că „există diferențe între cum vorbim noi și cum vorbesc noghaii. Noi vorbim drept, mai bine, ei [...] altfel zic. Eu înțeleg ce vorbesc ei dar nu pot să vorbesc ca ei”. Și a enumerat câteva diferențe lexicale.

„Comunitatea mică a tătarilor poate fi privită ca etnie separată tocmai datorită tradițiilor specifice, cu toate că spre sfârșitul secolului al XX-lea cunoaște începutul unui proces de turcizare” (Stojanow 2002). În general, se observă în rândul tătarilor o ușoară iritare când sunt confundați cu turcii. Subliniază de fiecare dată că „avem aceeași religie, dar o altă limbă” (TS). „Noi suntem urmașii lui Gingis Han, care a speriat Europa”, ne-a spus mândru un tatar din Medgidia. Tipul clasic de *identity switching* se face simțit în special în rândul romilor, așa cum găsim la Sallanz 2005 (p. 95): „Când sunt turci, când romi, după cum se dau banii”.

De la toți informatorii tătari am aflat că sunt mulțumiți că se studiază turca la școală, dar aproape toți consideră necesară și introducerea limbii tătarești, „așa cum a mai fost” (GG). În general, turca se predă facultativ în toate școlile din Dobrogea, unde sunt copii musulmani (turci, tătari sau xoraxani). Școlile de Coran (medresele) funcționează paralel, aparținând de moschei. Cea mai veche medresă din Dobrogea datează din anul 1484, din timpul sultanului Baiazid al II-lea și se află la Babadag. În anul 1610, a fost transformată în seminar teologic musulman. Aici s-au format cadrele necesare desfășurării vieții religioase până în anul 1901, când seminarul musulman s-a mutat la Medgidia, unde a funcționat fără întrerupere până în 1967. După căderea comunismului, în anul 1993, seminarul teologic musulman s-a reînființat în Medgidia, devenind, în 1995, Liceul Teologic Musulman și Pedagogic „Kemal Atatürk”. Dotat cu internat, cu mai bine de 130 de locuri, cu 25 de computere, o bibliotecă cu volume în limba română și în turcă, o sală de rugăciuni, liceul numără în prezent 252 de elevi. Baza materială a fost asigurată de partea turcă, liceul fiind ajutat financiar de ministerul de cultură din Turcia. Șase profesori sunt din Turcia. Trei predau limba turcă, iar ceilalți trei religia. Diploma de absolvire a liceului este recunoscută atât în România cât și în Turcia, elevilor oferindu-li-se burse de studiu la colegiul „Kemal Atatürk” al Universității „Ovidius” din Constanța sau la colegii din Turcia (aceste date le-am obținut în urma discuției avute în octombrie 2005 cu Taksin Akșit, cetățean turc, directorul liceului din Medgidia).

În primii ani de la redeschidere, liceul s-a bucurat de un real prestigiu, care însă s-a pierdut pe parcurs. La început, frecventau cursurile acestui liceu aproape toți copiii membrilor Uniunii Democratice a Tătarilor Turco-Musulmani din România (în majoritate de origine tătară). Se organizau diverse acțiuni, în special spectacole de muzică și dansuri tradiționale tătarești, excursii la tătarii din Crimeea etc. Astăzi însă, deoarece „profesorii nu mai sunt așa buni”, s-a ajuns în situația ca „numai copii din familiile mai sărace de prin sate se duc acolo, că stau la internat și se fac hoge”, după cum ne-a spus Faruc Memet, tatar din Medgidia. Din 2000/2001 liceul a devenit Colegiul Național „Kemal Atatürk”.

În prezent, cultul musulman are în România 35 de imami și hogași și deține în proprietate 108 cimitire. Baza materială o constituie contribuțiile benevole ale credincioșilor, donații și subvenții acordate de statul român și de statul turc, taxe pentru servicii religioase, taxe de vizitare a unor monumente istorice etc. (http://www.islam.ro/despre_musulmani.htm).

Peste tot în România se poate auzi că legăturile dintre creștinii și musulmanii din Dobrogea sunt foarte bune, sunt un exemplu pozitiv. Exact așa ne-au spus și cei intervievați de noi. Dar, dacă se cer exemple concrete, precum câte familii mixte sunt în localitate sau cât timp petrec împreună, răspunsul este clar „sigur că sunt multe familii mixte, dar la noi în localitate nu prea se obișnuiește” (Axeit Omer, Cobadin) sau „ne înțelegem foarte bine, dar eu n-am nici o prietenă turcoaică” (Irina Radu, Medgidia).

Cu ajutorul angajaților primăriei din Cobadin am obținut datele oficiale ale căsătoriilor mixte din localitate. Astfel, în 2002 au fost oficiate doar două căsătorii mixte, în 2003 nici una, în 2004 – cinci, iar în 2005 (până la sfârșitul lunii august) nici una.

Pe de altă parte, Mariana Chipier (româncă) de la Oficiul Stării Civile din Cobadin mi-a declarat că sunt foarte multe cazuri de concubinaj, în special în rândul romilor, atunci când partenerii sunt de religii diferite. Axeit Omer (tătar) este de părere că familiile mixte se destramă la nașterea primului copil, când se pune problema botezului. Totuși, acceptă ideea că pot exista și cazuri în care căsătoriile mixte sunt de durată, dar numai dacă partenerii au studii superioare și se retrag în orașe mai mari (de exemplu București).

În Medgidia am aflat de la Sali Pelivan (reprezentantul comunității romilor musulmani la primărie, născ. 1965) că un mare număr de musulmani din rândul romilor (*xoraxane*) nu se căsătoresc oficial, declarând că mult mai important pentru ei este ritualul religios, oficiat în cadrul familiei. De aceea nu se pot găsi date oficiale reale privind căsătoriile mixte. De remarcat este faptul că o parte dintre informatori (Axeit Omer, Sali Pelivan, Hristu L.) ne-au spus că nu constituie o raritate căsătoriile mixte în rândul romilor.

Atât la musulmani cât și la creștini am observat grupuri etnice care sunt mai conservatoare decât majoritatea. Astfel, putem spune că în cadrul musulmanilor se remarcă tătarii, iar în cadrul creștinilor ortodocși – aromânii.

Un alt aspect al vieții religioase îl constituie sărbătorile, petrecute în general în cadrul familiei dar și cu participarea vecinilor, prietenilor chiar și în cazul în care nu au aceeași apartenență religioasă. La biserică, respectiv moschee, merg separat, în schimb, acasă se oferă vecinilor și prietenilor specialități culinare. „De sărbători îmi aduce și ea, îi duc și eu. Și ele (musulmancele, n.m.) fac ouă roșii de Paști, noi facem baclava de bairamul lor. Și la nunți vin, la parastase dacă îi chemi vin, dar nu intră în biserică” (Pepa Ianuș, aromâncă din Cobadin, 70 de ani).

Influențele obiceiurilor creștine se fac simțite la musulmani. „Noi am luat câte ceva de la români. Se poate vedea asta” (NI). De exemplu, cu toate că religia islamică interzice băuturile alcoolice, astăzi, la nunțile musulmanilor din Dobrogea, alcoolul nu mai este prohibit. De prin anii '60 -'70 ai secolului al XX-lea, musulmanii au început să aibe nași, obicei neîntâlnit în alte părți. „Nașul poate fi vreun prieten bun sau o rudă. Cu cine te înțelegi bine. Nu contează dacă-i creștin”, ne-a spus Sali Pelivan din Medgidia.

În Cobadin, vânzătoarea de lumânări de la biserică a afirmat că musulmancele dau pomelnice de sănătate să le citească preotul, dar nu participă la slujbe. Pepa Ianuș, care merge foarte des la biserică, a confirmat acest lucru, ținând însă să sublinieze că „dar noi la ei nu mergem”, cu toate că „eu când trec pe lângă moschee mă înclin așa un pic. Nu mi fac crucea, dar mă înclin, ca respect. Tot casa lui Dumnezeu este, zicea bunica mea”.

În Medgidia, din rândul musulmanilor, tătarii dețin puterea economică. Cu toate că ar exista situații, firme în care este de așteptat să existe o „epurare etnică”, nu am găsit nici o firmă în care personalul să fie reprezentat doar de membrii unei singure etnii. Creștinii ortodocși lucrează chiar și în firmele cu specific musulman. Astfel, în Medgidia, într-o măcelărie musulmană, măcelarul era român ortodox, iar în restaurantul cu specific tătăresc, bucătarul era român.

Întorcându-ne în timp, aflăm de la Karol Mikloș (născut 1933, catolic) din Cobadin că în perioada precomunismă „turcii nu aveau moșii, ei nu munceau. Când făceam cu armanu, ei nu ridicau nici un pai de jos și după aia furau la măsurat. Aici (în Cobadin, n.m.) erau mai mulți tătari, dar erau puturoși. Deloc nu munceau. Mai ales ele, turcoaicele. Erau săraci”. Pe de altă parte, însă, de la Axeit Omer, tătar din Cobadin, am aflat că „unii musulmani aveau pământ, dar nu puteau să-l muncească și-l dădeau în parte la alții”. Chiar și atunci erau angajați cu ziua sau pe durate mai lungi fără diferență de etnie. „Tata era morar la moșia fraților Mazilescu, boieri români” (Axeit Omer). Născută în Cobadin în 1924, A. Ozgur, de origine tătară, ne-a spus că tatăl ei avea pământ, pe care îl lucra singur dar mai lucra și pe pământul vecinilor nemți, iar seara făcea căraușie (ducea grâne din Cobadin la Constanța). Se pare, însă, că, uneori, se făceau unele distincții. De ex. Iakob Ess (neamț din Cobadin, născut în 1931) ne povestește cum la reîntoarcerea în România, la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, rămași practic fără adăpost, găsesc de lucru la boierul Stefler, tot de origine germană, care „căuta un neamț pentru magazie”. La întrebarea de ce neapărat un neamț, răspunsul a venit prompt din partea interlocutorilor mei (de origine germană și aromână) „neamțul e cinstit, nu fură, e mai serios”.

Odată cu venirea comunismului la putere în România și înființarea CAP-urilor, membrii ai tuturor etniilor lucrau împreună în brigăzi. „Acolo șefii erau mai mult români. Inginerii erau mulți machidoni”, îmi spunea XY. „Am lucrat și cu turci și cu români și cu machidoni. Cu toți am lucrat. Atunci am învățat românește. La CAP. Și machedonește știam puțin. Dar cu machidonii vorbeam tot românește”.

Pepa Ianuș a lucrat întâi ca șef de atelier la o croitorie și apoi ca bucătar la cantina școlii din Cobadin. Cu toate că administratorul cantinei era român ortodox, le cerea să gătească separat pentru musulmani „adică fără carne de porc. Cică li se face rău dacă mănâncă porc. Așa făceam. Pentru ei fără porc. Nu vroiam să-mi fac eu păcate cu ei, chiar dacă o profesoară, tătăroaică, îmi spunea să pun carne de porc unui alt profesor, tot tătar, că pofteste. Dar fără să știe el.”

Axeit Omer a fost înrolat în armată, la marină, din 1957 până în 1960. Acolo era singurul musulman și nu putea să ceară să i se gătească separat, așa că a mâncat și carne de porc. La început i-a fost mai greu, după aceea s-a obișnuit. „Cine a făcut armata mai mănâncă porc. Dar musulmanii nu cresc porci, că-i arată lumea cu degetul.”

În perioada comunistă, Medgidia a cunoscut o puternică dezvoltare economică, devenind în foarte scurt timp oraș industrial. Construirea și deschiderea celor două mari unități – Fabrica de Ciment și Întreprinderea Metalurgică de Utilaje, a atras numeroasă forță de muncă din zona rurală din diferite zone ale țării, dar în special din Moldova. „Mama era din Buzău și a venit în Medgidia pentru că aveau nevoie de oameni aici. Era în '49 -'50. Pe atunci turcoaicele toate purtau ferige și erau trimise la cursuri să învețe românește” (Mariana Cotoban, româncă, ortodoxă). Acesta este momentul exodului de populație de la sat la oraș.

Înainte de cel de-al doilea război mondial populația activă a Medgidiei se cifra la 2.923 de locuitori, dintre care 7% erau ocupați în agricultură și 6,3% în industrie. În anul 1956, populația activă cunoaște o creștere ajungând la 8.000 de locuitori din care în industrie și construcții erau 52,9 %, iar în agricultură doar 17,6 % ; în 1968 populația activă ajunge la 35,16% din total, din care în industrie și construcții erau 59,2 %. În 1996, procentul populației active reprezintă 20,8% din totalul locuitorilor orașului. Dintre aceștia, 48% sunt în domeniul industriei, construcțiilor și al transporturilor. Începând cu anul 1992, se observă o dezvoltare a domeniului financiar-bancar, practic inexistent până atunci (datele au fost culese din evidențele statistice ale Primăriei Medgidia). Nu am găsit o statistică oficială pe etnie a populației active. De la informatori am aflat că nu se ținea seama de etnie la angajare, ba chiar s-a mers pe ideea unei uniformizări a populației.

Populația activă a Medgidiei pe ramuri ale economiei:

ANUL	1988	1992	1996
TOTAL POPULAȚIE ACTIVĂ	19548	20711	9823
TOTAL POPULAȚIE ACTIVĂ (%)	39,90%	43,50%	20,80%
Agricultură, silvicultură	6,05	6,34	15,72
Industrie, construcții, transporturi	72,92	64,05	48
Comerț	7,80	8,47	11,90
Finanțe, bănci, asigurări	–	0,75	1,98
Cercetare, informatică	–	1,26	–
Administrație publică	0,90	5,07	1,12
Învățământ	3	3,65	7,27
Sănătate	3,45	3,16	8,43
Cultură, sport, turism	–	0,70	–
Alte activități	0,06	2,21	5,53
În căutarea primului loc de muncă	–	4,40	–

Cu toate acestea, anumite stereotipuri se găsesc. În Cobadin, aromânul Ștefan XXX, mi-a spus că „a venit odată un turc șef la colectiv și și-a aranjat neamurile toate. Șmecher”. Seit Ozgur, născut în Cobadin în 1965, dintr-o familie în care mama este tătăroaică iar tatăl turc (din Hagieni) consideră că „și turcii și tătarii sunt conservatori, doar că tătarii sunt mai inteligenți și mai deschiși la nou. De aceea cred că dintre tătari sunt mulți intelectuali”. Mama lui, A. Ozgur își amintește cu plăcere de prietenii nemți din Cobadin. „Eram vecini și învățasem și puțin germană cu ei. Îmi pare rău că a trebuit să plece. Cu nemții am conviețuit foarte bine, dar între turcii și tătarii din Cobadin nu prea erau relații cordiale”.

Situația financiară foarte proastă a locuitorilor satelor dobrogene, în general, nu permite acestora efectuarea unor călătorii în perioadele de concediu, respectiv vacanțe. Timpul liber și-l petrec la televizor sau în vizită la rude sau prieteni.

În Medgidia, am observat că după slujba religioasă de vineri, majoritatea celor prezenți la slujbă (pensionari, reprezentanți ai etniei tătare) se adună cu regularitate la sediul UDTTMR aflat în apropiere de moschee, pentru a mai sta de vorbă și a bea

împreună un ceai. Nu am constatat existența unor localuri frecventate doar de membrii unei etnii sau ai unei grupări religioase. Voi da un exemplu care mi se pare relevant. Am întâlnit într-o seară, într-un restaurant din Medgidia, un grup de prieteni care păreau a fi vechi camarazi de școală. Pentru început am avut impresia ca toți sunt români. Când, însă, petrecerea s-a încins și au început să cânte, s-a văzut foarte clar cine ce cântece știa și diferențierea se putea face foarte ușor.

Am constatat că în Medgidia, majoritatea copiilor din familiile musulmane activează în cadrul ansamblurilor folclorice ale Uniunii Democrate a Tătarilor Turco-Musulmani din România (UDTTMR), în timp ce în ansamblurile folclorice ale Casei de Cultură sunt doar copii din familiile de creștini ortodocși (romi și români).

În Cobadin au existat ansambluri folclorice la Casa de Cultură din localitate, însă, după 1990, acestea s-au autodesființat. După cum am aflat de la Pepa Ianuș (aromâncă din Cobadin, născ. 1936), era un ansamblu de folclor aromânesc și românesc, în care, însă, nu găseai musulmani. „Ei au muzica lor”, ne-a spus ea.

În timpul cercetărilor făcute până în prezent nu am constatat existența unor strânse legături între copii de religii diferite, chiar și în cazul în care frecventează aceeași școală. Irina Radu, vânzătoare la o librărie din Medgidia ne-a spus că: „aveam la școală colege turcoalice, chiar și în clasă aveam dar nu prea vorbeam cu ele. Nu eram prietene. Și acum am vecine turcoalice, dar... doar ne salutăm și cam atât. Ne înțelegem bine!”.

În perioada comunistă, cei mai mulți plecau cu „bilete de la sindicat” în stațiuni balneare din țară sau în stațiuni montane. În prezent, UDTTMR organizează anual excursii la Mecca și în Crimeea, la care participă numai musulmani și, în special, tătari.

Am constatat în cazul informatorilor de origine turcă sau a romilor musulmani ce se consideră turci, că sunt preferate emisiunile posturilor de televiziune din Turcia și mai puțin emisiunile în limba turcă ale postului național român de TV sau, în general, programele televiziunilor românești. În cazul populației creștine sunt preferate posturile în limba română.

În trecut, exista o clară împărțire etnică a localităților Medgidia și Cobadin. În perioada comunistă, în special datorită puternicului proces de industrializare din anii '50, au fost construite cartiere de blocuri în care nu s-a mai ținut seama de apartenența etnică, iar transformările suferite de numeroase centre urbane fac greu de recunoscut vechea structură a așezării.

La o privire de ansamblu, în Cobadin se mai pot vedea și astăzi urme ale vechilor case musulmane și se poate observa vechea structură a așezării. „Ei (turcii și tătarii, n.m.) aveau case mici acoperite cu pământ, gardurile, tot din pământ, erau mici și puneau pe ele baligă de vacă la uscat, cu care făceau focul” – spunea Karol Mikloș. Aproape nemodificate au rămas casele populației germane din Cobadin, cedate în 1941 coloniștilor aromâni și români veniți din Cadrilater, în urma schimbului de populație între România și Bulgaria. „Nemții aveau case mari, robuste. Erau oameni gospodari”. (Axeit Omer). „Casa la nemți e uite așa, cu acoperiș înalt și geamuri alinate pe o parte și alta” (TI).

Cu toate că astăzi nu mai putem face o atât de clară împărțire pe cartiere etnice, în Cobadin auzim și astăzi de cartierul „la nemți”, chiar dacă acolo nu mai locuiește nici un neamț.

Același lucru se întâmplă și în Medgidia. Orașul vechi, care era locuit în majoritate de tătari, a fost transformat într-un cartier de blocuri socialiste. Câteva dintre vechile locuințe au reușit să scape de furia uniformizării comuniste. În cartiere

marginășe trăiesc în majoritate romii, proveniți din diferite regiuni. În Medgidia putem face distincție între cartierele de romi creștini și romi musulmani (xoraxai) care locuiesc în barăci aflate într-o stare deplorabilă, fără canalizare și electricitate.

Pentru a oferi o sumară imagine a acestui cartier, voi da numai un exemplu. Când am vrut să vizităm prima dată acest cartier, cunoscut cu numele *Ali Baba*, am fost sfătuiți să nu o facem singuri ci însoțiți de cineva de acolo”.

În general nu se face distincție între magazinele patronate de musulmani sau creștini. Cumpărături se fac, de obicei, la magazinele din apropierea locuinței sau a locului de lucru. Singurele diferențe apar doar în cazul măcelăriilor musulmane unde nu se găsește carne de porc, ci mai mult carne de oaie, iar tăierea se face după ritual. “Normal ar fi să citească mereu hogea sau altcineva la tăiere, dar nu prea se întâmplă. Doar de Bairam citește hogea” (Faruc Memet, Medgidia). Cu toate acestea, Mariana Cotoban, româncă ortodoxă din Medgidia spunea: „Carne iau mai bine de la turci (măcelăria musulmană, n.m.). E mai bună, mai proaspătă”.

Interesant de menționat este faptul că măcelăriile musulmane au apărut în România doar de câțiva ani. De fapt, după 1990 se face simțită în Dobrogea, în rândul comunității musulmane, o creștere a influenței statelor musulmane, în special a Turciei. Cu ajutorul financiar al statului turc au fost construite, pe lângă Liceul „Kemal Atatürk” din Medgidia, câteva moschei (una tot în Medgidia).

Influența Turciei se face simțită în Dobrogea și prin intermediul celor ce merg acolo pentru a găsi un loc de muncă mai bine plătit. „Toți băieții noștri pleacă la turci. Ce să facă dacă aici nu găsesc de lucru? Dar și acolo-i greu, că lucrează la patron” (Ismail Ismail, turc din Medgidia). De la AB (muzicant rom musulman din Medgidia), care a lucrat o perioadă în Turcia, am aflat că „Înainte nu prea mă duceam la moschee, dar acolo mă puneau patronul mereu să mă duc”.

Regimul comunist a dus la început o politică anti-islamică, interzicând, practic, educația musulmană în școli, însă acest lucru nu a dus la conflicte cum a fost cazul Bulgariei vecine. În anii '60 ai secolului al XX-lea, s-a luat hotărârea stabilizării romilor (inclusiv a celor musulmani) în diferențe așezări. În anii '80, România a cunoscut, însă, o destindere a politicii minoritare în ceea ce privește populația musulmană. Astfel, au început pelegrinările la Mecca și a fost permisă redeschiderea medreselor.

În prezent, în România activează următoarele asociații ale populației musulmane (după Kahl 2005):

- Liga Islamică și Culturală din România (LICA) – înființată în 1990 ca asociație a studenților musulmani, cu filiale în București (din 1999), Timișoara (1992), Iași (1994), Cluj-Napoca (1996) și Constanța (1997);
- Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România (UDTTMR);
- Uniunea Democrată a Turcilor din România (UDTR);
- Liga Albanezilor din România (LAR);
- Uniunea Culturală a Albanezilor din România (UCAR, 1990), în care sunt membri și albanezi musulmani.

Interesant este că în UDTR activează un număr mare de tătari. De asemenea, este de remarcat faptul că, cei aproximativ 3.000 de musulmani albanezi din România (Ciachir/Maksutovici 1998) activează în două asociații, în timp ce romii musulmani nu au până în prezent nici o asociație proprie. Atât UDTR cât și UDTTMR au reprezentanți

în parlament. Din cadrul grupelor de folclor ce activează pe lângă asociații, cele ale tătarilor par a fi mai active (vezi <http://www.tatar.ro/>).

Încă din perioada interbelică a existat o importantă presă turcă și tătară (Ağuiçenoğlu 2004), care s-a diminuat foarte mult în perioada comunistă. În prezent, cele mai importante reviste ale comunității musulmane din Dobrogea sunt „Hakses – Vocea” (în română și turcă, apare din 1998), „Karadeniz” („Marea Neagră”; în română și turcă, cu articole în tătară, apare din 1989), „Caş – Tânărul” (în română și turcă, cu texte în tătară, din 1997), „Genç Nesil – Tânăra Generație” (în română și turcă, din 1998, între timp și-a întrerupt apariția) precum și publicația Liceului „Kemal Atatürk”, „Dobruca” (în turcă, din 2000). Din rândul editurilor care au publicat cele mai multe volume în turcă și tătară, se evidențiază Editura Kriterion.

Bibliografie

- Ağuiçenoğlu, Hüseyin, *Die Turko-Tatarische Presse der Dobrudscha 1897-1940*, „Heidelberger Studien zur Geschichte und Kultur des Modernen Vorderen Orients 31”, Heidelberg 2004.
- Andrews, Peter A., *Turks*, în *The Encyclopedia of Islam*, X, Leiden, 2000.
- Ciachir, Nicolae & Gelcu Maksutovici (ed.), *Studii și documente despre istoria albanezilor din România*, București, 1998.
- Ekrem, Mehmet Ali, *Din istoria turcilor dobrogeni*, București, 1995.
- Florescu, Radu, *Prezențe musulmane în România. Muslims in Romania*, București, 1976.
- Gafer, N.A. & Vladimir Drimba, *Quelques problèmes relatifs au développement culturel de la population tatar de Roumanie*, „Studie et Acta Orientalia 1”, Bukarest, 1958, p. 339-343.
- Gemil, Tahsin (ed.), *Originea tătarilor. Locul lor în România și în lumea turcă. The origins of the Tatars. Their Place in Romania and the Turkish World*, București, 1997.
- Grigore, George, *Muslims in Romania*, ISIM Newsletter 3, 1999. Vezi și http://www.isim.nl/files/news1_3.pdf
- Grulich, Rudolf, *Die Türken in Rumänien*, „Jahrbuch der Dobrudscha-Deutschen”, 21, 1976, p. 35-42.
- Kahl, Thede, *Die muslimische Gemeinschaft in Rumänien*, în „Europa Regional” 3-4, Leipzig, 2005.
- Kornrumpf, Hans-Jürgen, *Zur Verwaltungsgliederung der Dobrudscha in den letzten Jahren der Osmanischen Herrschaft*, în „Münchener Zeitschrift für Balkankunde”, 1, Mainz, 1978, p. 139-155.
- Kowalski, Tadeusz, *Les éléments ethniques turcs de la Dobroudja*, „Rocznik Orientalistyczny”, 14, Warszawa, 1938, p. 66-80.
- Leyer, Otto, *Dobrudscha-Deutschen*, 1972, Vol. 17, p. 95-119.
- Önal, Mehmet Naci, *Din folclorul turcilor Dobrogeni*, București, 1997.
- Oprisan, Ana & George Grigore, *The Muslim Gypsies in Romania*, în ISIM Newsletter Regional Issues 8, Leiden, 2001, p. 32 sau: http://www.isim.nl/files/news1_8.pdf
- Sallanz, Josef (ed.), *Die Dobrudscha: Ethnische Minderheiten - Kulturlandschaft - Transformation*, Ergebnisse eines Geländekurses des Instituts für Geographie der Universität Potsdam im Südosten Rumäniens, Potsdam, 2005.
- Schmidt-Rösler, Andrea, *Dobrudscha*, în Weithmann, Michael (ed.), *Der ruhelose Balkan. Die Konfliktregionen Südosteuropas*, München, 1993.
- Stojanow, Valery, *Zu den Identitäten, Identitätswandlungen und Identitätsprobleme bei den Muslimen in Bulgarien*, în Kandel, Johannes et alii (ed.), *Religionen und Kulturen in Südosteuropa*, Nebeneinander und Miteinander von Muslimen und Christen. Eine Fachtagung der Friedrich-Ebert-Stiftung, der Katholischen Akademie in Berlin und der Freien Universität Berlin (Osteuropainstitut), 22./23. Februar, 2002 in der Friedrich-Ebert-Stiftung, Berlin 2002. <http://www.tatar.ro/>

Interethnische Beziehungen von orthodoxen Christen und Muslimen in Südosteuropa. Fallstudie Medgidia und Cobadin

Im Juli 2005 wurde unter der Leitung von Prof. Cay Lienau an der Universität Münster ein Forschungsprojekt mit dem Thema *Interethnische Koexistenz von Muslimen und orthodoxen Christen; Beispiele aus der Dobrudscha und aus Thrakien* begonnen. Im Rahmen des Projektes werden Feldforschungen in Griechenland und Rumänien durchgeführt. Die Dobrudscha stellt heute ein gutes Beispiel für weitgehend friedliches Zusammenleben der ethnisch und religiös vollkommen unterschiedlichen Gruppen dar.

In Rumänien sind Untersuchungen zur interethnischen Koexistenz erst nach der Wende in Gang gekommen, da die Minderheitenproblematik stark tabuisiert wurde. Der vorliegende Beitrag bietet Interview-Ausschnitte und Eindrücke aus Medgidia und Cobadin. Vielerorts zeigt sich die getrennte Lebensweise der christlichen und muslimischen Bevölkerung bereits in räumlicher Segregation durch Siedeln in getrennten Siedlungen oder Vierteln, sog. Mahalle. In Medgidia und Cobadin hat sich diese Segregation weitgehend aufgelöst und es fällt schwer, die frühere räumliche Strukturierung nach Konfessionen nachzuvollziehen.

Der Beitrag geht der Frage nach, welche Formen interethnischer Beziehungen zwischen den einzelnen muslimischen und orthodoxen Ethnien existieren, auf welchen Ebenen Interaktionen stattfinden und in welchen Bereichen die Angehörigen der jeweils anderen Gruppe ausgeschlossen werden oder sich selber ausschließen. Es handelt sich um die erste Sammlung von vorläufigen Ergebnissen der Feldaufenthalte. Weitere Feldforschungen und deren Auswertung erfolgen im Laufe des Jahres 2006.

*Institut für Geographie, Westfälische Wilhelms-Universität Münster
Deutschland*